

משמעות

דבר האירה

נגיעה אישית

אחת ההתמודדויות המרכזיות בעבודת החינוך היא **נגיעה אישית** - מצב שבו אדם, מחמת אינטרסים אישיים או תחושות פגיעה, מתקשה לפעול באובייקטיביות מתוך כוונה טהורה ונקיה. אתגר זה מתחדד במיוחד כאשר מחנך משקיע את כל כולו, אך במקום לראות פירות בעמלו, הריהו נאלץ להתמודד עם קשיים, התנגדויות ולעיתים אף "חיצים ואבנים" מצד תלמידים או סביבתם, מה שגורם לו באופן טבעי לפעמים לפעול באמות מידה לא נכונים.

נגיעה אישית - חוסר מודעות פנימית

אדם עם נגיעה אישית, עלול לפעול באופן שאינו טהור. הבעיה המרכזית, כפי שמבאר הרה"ק מקוצק ז"ע היא בכך, שהאדם עצמו אינו מודע כלל לנגיעתו. וכך נאמר ב"אוהל תורה":

"כי האדם בעת שהוא משוקע בסבך הנגיעה אינו מרגיש כלל נגיעתו וידמה לו שהוא תמים, רק בצאתו ממנה אזי מרגיש כי היה נוגע למפרע, ולכן אליעזר כשהיה נוגע לא הרגיש נגיעתו."

במילים אחרות, נגיעה אישית מעוותת עיני האדם, שמשוכנע בעצמו שפועל בתמימות, אך למעשה נגיעתו חוסמת את שיקול דעתו ומניעה אותו באופן סמוי.

אליעזר עבד אברהם - דוגמה לנגיעה אישית

דוגמה מובהקת לנגיעה אישית מופיעה בשליחותו של אליעזר עבד אברהם למצוא אישה ליצחק. כעבד נאמן נשלח למלא משימה קדושה וגדולה, אך בה בעת היה לו אינטרס אישי - תקווה מוסתרת שביתו תוכל להינשא ליצחק, כפי שנרמז בדברי הז"ל. אליעזר היה מודע לחשש זה, ולכן בדק עצמו היטב, מחשש שנגיעתו תגרום לקלקול בשליחותו.

וכך מבואר ב"שפת אמת" (שנת תרל"ב):

"שגם הוא ירא שמא יש לו איזה נגיעה ואולי יקלקל השליחות על ידה. כי ידע נאמנה כי רצון אברהם אבינו עליו השלום ימלא השי"ת. רק ירא שלא יגרום קלקול בשליחותו, החזיר לעצמו כל העניין והרגיש בנגיעתו. וכשנסתלק נגיעתו זכה להשלים השליחות כראוי."

אליעזר הבין ששלמות שליחותו תלויה בהסרת נגיעתו. הוא סמך על הקב"ה שיכוון דרכו עם התוצאה הנכונה, אך ירא היה שמא מחשבותיו האישיות יפגעו בביצוע השליחות.

לקחים בחינוך: זיהוי נגיעה אישית

כאשר מחנך חש שהוא נכנס למאבק אישי עם תלמיד או עם סביבתו, מחובתו לעצור ולבחון את מניעיו. שאלות לדוגמה שיכולות לסייע:

- האם אני פועל מתוך תחושת פגיעה אישית? 2. האם יש לי אינטרס אישי שאינו קשור לטובת התלמיד? 3. האם פעולתי מתמקדת בחינוך התלמיד או בהגנה על כבודי?
- המודעות לנגיעה האישית היא הצעד הראשון בתהליך התיקון. מחנך שינסה להסיר את נגיעתו יוכל לפעול באופן נקי ומכוון מטרה.

סיכום:

נגיעה אישית היא אתגר שקיים כמעט בכל תחום, ובפרט בעולם החינוך. האתגר גדול במיוחד כאשר המחנך פועל מתוך תחושת פגיעה או אינטרס אישי. דרך אליעזר עבד אברהם והבנת עומק דברי הרה"ק מקוצק והשפת אמת, ז"ע, אנו למדים שכלים, כמו מודעות עצמית, בחינה פנימית ותפילה, יכולים לסייע להסיר את הנגיעה האישית, ולאפשר למחנך לפעול מתוך טהרה ושליחות אמיתית.

שבת שלום ומבורך
הרב אלחנן רייזמן

הנפש והחינוך

יסודות איננים מפרשת השבוע

המכיר את מקומו

וַיֹּאמֶר עֶבֶד אַבְרָהָם אָנֹכִי: (כד, לד).

'איזהו חכם המכיר את מקומו' (אבות פרק ו, משנה ו). אחד מהדברים המעיקים על האדם הוא כאשר אינו מכיר את מקומו וכל הזמן הוא מחפש את עצמו מקומו וזהותו. וקושי גדול יותר הוא, כאשר מנסה כל הזמן להגיע למקום של חברו.

רוצה להיות גם וגם

בראשית פיתוח אישיות האדם, הריהו נמצא במצב שהדמיון משתולל במוחו. לדוגמה, אברך רגיל חושב שיכול להתמנות למגיד-שיעור, מרצה, ולהיות עשיר, מחנך מומחה, דיין, תלמיד חכם, ועוד. ככל שהאדם נמצא במצב שהדמיון הפורה אינו נותן לו מנוח, הריהו נמצא במצב שאינו מצליח בכלום, כי בכל דבר שהוא מתחיל, לא חולף זמן קצר ומיד הוא חושב שמא אוכל להצליח במשהו אחר, ואולי הדבר השני טוב יותר עבורי, וכך עובר מדבר לדבר וקופץ ממקום למקום, ואינו משיג שום יעד. רק כאשר אדם מתחיל להבין ולהפנים מה הוא 'לא', או אז יוכל להתמקד במה הוא 'כן' ולחזור להצלחה.

מיהו משכיל

אדם המכיר את מקומו ויודע לעמוד מול המציאות בעיניים פקוחות ולהכיר במצב הנתון, הוא אדם משכיל. השכלתו גדולה מאוד בכך שמכיר את עצמו, בבחינתו וצורתו, ואינו מנסה להיות מה שהוא אינו. ועל אף שאדם יכול להיות גדול מאוד, מכל מקום עליו לדעת היכן הוא נמצא עכשיו.

כך מבואר בכתבי הרה"ק רבי ר' בונם משפיסחא ז"ע ב'קול שמחה' וז"ל:

"במדרש איתא עבד משכיל זה אליעזר. נראה פירוש, והיה השכלתו במה שהיה מכיר עצמו שהוא עבד, אף שהיה אליעזר גדול מאוד. על דרך שאמרו חכמינו ז"ל עליו (יומא כח, ב) שהיה דולה ומשקה וכו', עם כל זאת היה מבין ומכיר בכך שהשלמות שלו היא ממה שהוא עבד נאמן לאברהם. לא להיות בפני עצמו. וזה השכלה גדולה למאוד, שיהיה אדם מכיר עצמו בבחינתו ושלמות צורתו, ולא ירום לבבו לצאת לבחינה שאינה שלו."

תהיה אתה בנפש שלך

עניין זה מורכב מאוד, כי הרי כל אדם רוצה לממש את עצמו, להרגיש סיפוק ותחושת חשיבות, לא להיות בטל בשישים, להפיק מעצמו את מיטב יכולותיו וכישוריו, כי הרי אדם מצליח גם פורץ את הקיבעון בו הוא נמצא ומנסה להגיע למקום טוב יותר. ובאמת,

אדם פרואקטיבי חושב תמיד איך יוכל להתקדם, האם הוא מסוגל להגיע ליותר, וכיצד יעשה זאת ללא חשש.

על כך ממשיך הקול שמחה, וז"ל:

"ועל פי זה יובן המדרש 'אברהם זקן וכו', זה שאמר הכתוב (תהילים קצ, א) ברכי נפשי את ה'. והנה, אברהם אבינו עליו השלום היה כל כך גדול בחכמה שבן שלוש שנים היה מכיר את בוראו (נדרים ל, א), ומיום שהיה מכיר היה הולך בנפשו לא בנפש אחרת. וזה הוא חכמה גדולה. זה שאמר הכתוב 'ברכי נפשי, כלומר נפשי ולא בנפש אחרת'."

להכיר במציאות העכשווית

ודע, שאפילו אדם בדרגה גבוהה כמו אליעזר עבד אברהם, מכל מקום הוא צריך לדעת את המציאות איפה הוא נמצא.

כמו שמבאר התפארת שלמה, וז"ל:

"אף על פי שהיה במדרגה העליונה, דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים, אף על פי כן הודה ולא בוש לומר 'עבד אברהם אנכי, והנני רק עבד לעובדי ה'."

והיינו, שאל לו לאדם לנסות לחקות ולהגיע למקומות של אחרים אלא שיידע להכיר את המציאות העכשווית שלו. וכמו שידוע מה שאמר הרה"ק רבי זושא ז"ע, שלא יענישו אותו מפני מה אינו דומה להיות כדוגמת אחיו הק' רבי אלימלך ז"ע, אלא יתבעו אותו מפני אינו רבי זושא. כלומר, יתבעו אותו על כך שלא מימש את הכוחות והיכולות שהוא עצמו היה מסוגל לעשות. כל אדם יכול עם כוחות נפשו להגיע למימוש עצמי ולהצלחה מירבית, אולם יש לו להיזהר להישאר עם נפשו ולא לעבוד בנפש אחרת.

נפש בראיה

ויש לדעת במיוחד בתחום החינוך, שכאשר האדם רוצה שתלמידיו יהיו בריאים בנפשם, שזו אחת הערבויות להצלחת בנינו שיילכו בדרך הישר והטוב, להיות בחינת 'המכיר את מקומו' מחד דהיינו להכיר בכוחות וביכולות של כל אחד, ומנגד להיזהר שלא לחקות את הזולת, לפעול מתוך הנפש שלו ולא מתוך נפש אחר.

לשם כך חייבים לדעת כללים בסיסיים כדלהלן: **להכיר את נפש הילד:** לדעת בדיק מיהו ומה כוחו, מהן יכולותיו, מהן רגישותיו, מה מעצים אותו ומה מחליש אותו.

להתחבר נכון אל נפשו: שהילד ירגיש מחובר אלינו, כי החיבור של האב עם הבן נותן כוח רב לחיבור של הבן עם הקב"ה.

לנווט את ספינת הילד בחכמה ובתבונה: להביא את הילד למצב שיהיה טוב לו עם נפשו הוא, ושלא ינסה להיות כל הזמן עם נפש אחרת.

נפש האמונה

האמונה בהתחדשות

אמונה בהתחדשות: יסוד החיים והשמחה

אחד מדרכי האמונה הוא להאמין שהקב"ה מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, כפי שאנו אומרים בתפילה בברכות קריאת שמע: "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית" ההתחדשות היא מתנה נפלאה ונחוצה לכל אדם, המספקת חיות, שמחה, ותשוקה מחדשת לחיים ולעשייה.

בספר דגל מחנה אפרים על פרשת חיי שרה מבואר:

"הנהנה ידוע שזה צריך כל בר ישראל להאמין באמונה שלימה שהקב"ה מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית"

העולם מתחדש בכל רגע, והתחדשות זו נובעת מהקשר העמוק בין בריאת העולם לבין התורה. כפי שמוסיף הדגל מחנה אפרים:

"תחלת בריאת העולם יש מאין היה על ידי התורה הקדושה כמו שכתוב בראשית פירוש עם התורה שנקראת ראשית ברא אלקים את השמים וגו'. היינו בהתורה ברא השי"ת הכל... ועל כן מוכרח הוא שהתחדשות שהקב"ה מחדש בכל יום מה שברא בששת ימי בראשית כל יום ביומו הוא גם כן על ידי התורה."

תהליך זה מלמד אותנו שהתורה אינה רק כלי לבריאת העולם, אלא גם הכלי שבאמצעותו העולם מתחדש בכל יום.

"על ידי התחדשות התורה בכל יום הקב"ה מחדש הבריאה של כל יום ויום... ותלוי חידוש העולם גם כן על ידי ישראל שהנהגותיהם על פי התורה, הן על ידי שעושים מצוות התורה הן בלימוד התורה"

כלומר, ההתחדשות היא דו-כיוונית: מצד אחד, הקב"ה מחדש את הבריאה, ומצד שני, ישראל, באמצעות לימוד התורה וקיום מצוות התורה, משפיעים על חידוש זה.

אברהם אבינו- התחדשות יומיומית

האמונה בהתחדשות אינה רעיון תיאורטי בלבד, אלא עיקרון שמוביא את האדם לעשייה מחדשת בכל יום. אברהם אבינו מתואר כאדם שידע לחדש את עבודתו בכל יום מחדש. כפי שמבואר בספר זרע קודש:

"אברהם אבינו ע"ה, שאף שאז היה זקן והלך כבר בכל המדרגות ובכל הבחנות, עם כל זה בא בימים, שהיה עבודתו ית"ש דומה עליו בכל יום חדש. וזהו בא בימים, על דרך שדרשו חז"ל על פסוק אשר אנכי מצוך היום, שבכל יום יהיה בעיניך חדשים, ועל ידי זה היה ממשיך חסדים חדשים בכל פעם."

היכולת להתחדש, גם בגיל זקנה, נובעת מאמונה עמוקה בהתחדשות התמידית של הבריאה. כך, אדם שמאמין בהתקדמות המתמדת ובחידוש מתמיד בחייו, ממשיך לעצמו חיות ושמחה.

התחדשות כחיות ושמחה

האמונה בהתחדשות משפיעה על החיים הפנימיים של האדם. כאשר האדם מאמין שיש חידוש תמידי בעולם, הוא נמשך לחיות בתוך ההתחדשות הזו. אדם שמתחדש תמיד נמצא במצב של חיות ושל שמחה, כי החידוש מעורר עניין ותשוקה **"כל אחד אוהב דברים חדשים ורעננים"** ולכן התחדשות היא מקור פנימי של שמחה ושל חיים.

סיכום:

האמונה בהתחדשות היא יסוד מרכזי בעבודת האדם. היא מחברת אותו לקב"ה, התורה ולמעשה בראשית, ומעניקה לו את הכוח להתחדש בכל יום מחדש. דרכו של אברהם אבינו מלמדת אותנו שצריכים לחיות מתוך התחדשות, גם כאשר נדמה שהכול כבר ידוע ומוכר. בזכות אמונה זו, האדם יכול לטעום חיות ושמחה בכל רגע מחדש.

משנת האירה

מצפן גישת האירה

הכרת כוחות הלב

הלב כמפתח לחינוך - כוחותיו ותפקידיו

הלב הוא המערכת המרכזית המנהלת את כל חיי האדם, ומווסתת את הכוחות והאנרגיה בכל פעולה גופנית ונפשית הנמצא באדם, תוך שהוא משמש כמקור לשלל רגשות ותחושות המניע את האדם בכל פעולותיו, כפי שהסביר הברטנורא על 'לב טוב' שהלב הוא המניע של כל הכוחות.

היעב"ץ בספר מגדל עוז - בית מדות - עליית הלב טוב מבאר בהרחבה את כל כוחות הנפש ומביא פסוקים על כוחות הלב, וכותב שהלב מכיל **מאה עשרים ושלושה כוחות**, המהווים את הבסיס לכל הפעולות, התחושות, הרגשות והתבוננות של האדם.

בגישת האירה, המתמקדת בחיבור רגשי כבסיס לחינוך, הכרה והבנה של כוחות הלב הם הכרחיים ליצירת חינוך משמעותי. מחנך הלומד להכיר את כוחות הלב, אינו רק משפיע, אלא גם בונה את עולמו הפנימי של החניך מתוך עומק, חיבור, אהבה ותשומת לב.

הלב כמקור לתפיסה והבנה

הלב, אינו מוגבל לרגשות בלבד. הוא מרכז הבנה ותפיסה, מקור למחשבות ותכנון.

הלב **רואה** את מה שמעבר לגלוי ("ולבי ראה") ומסוגל **לשמוע** את האמת הפנימית ("ונתת לעבדך לב שומע"). המחנך, נדרש לראות ולהרגיש את עולמו הפנימי של החניך - להבין את מה שלא נאמר במילים, להבחין בכאב הנסתר ולשמוע את זעקת ליבו.

הלב הוא גם כלי לחשיבה ותכנון. הוא **מחשב** ("דבות מחשבות בלב אישי") ומתכנן את צעדיו העתידיים ("לאדם מערכי לב"). תפקיד המחנך הוא לכוון את כוחות המחשבה של החניך וללמד אותו לחשוב מתוך ראייה רחבה, המבוססת על ערכים ומוסר.

רגש כמנוע חיי האדם

רגשות, הם המנוע שמניע את האדם. בלב האדם מתעוררים רגשות שונות כגון: שמחה, עצב, כעס, פחד ונחמה. המחנך אמור לזהות רגשות כפי "זהיה רגשות" והוא המפתח לחיבור עמוק ומשמעותי.

הלב יכול להיות **שמח** ("לכן שמח ליבי") וגם **עצוב** ("ויתעצב אל ליבי"). הוא מסוגל **להתנחם** ("דברו על לב ירושלים") ולהביע כאב דרך **שבר וצעקה** ("לב נשבר ונדכה", "צעק ליבם"). המחנך, הרואה את המורכבות הרגשית של החניך, מסוגל להוביל אותו להבנה שהרגשות הם כלי לצמיחה, ולא מכשול.

בגישת האירה, רגשות שליליים אינם מטרה להדחקה, אלא אדרבה הם חלק מהתהליך החינוכי, בניה והתעצמות. לדוגמה, הלב יכול **לפחד** ("מפחד לבבך") או **להתרגז** ("ונתן ה' לך שם לב רגז"), אך דווקא מתוך רגשות אלו נוצרת האפשרות להתחזק ולגדול.

כוחות האהבה והשנאה - יצירת קשרים משמעותיים

בלב האדם שוכנים רגשות אהבה ושנאה, שני כוחות מנוגדים המעצבים את הקשרים שלו עם העולם. המחנך צריך לפתח בלבו של החניך את כוחות האהבה והאמפתיה, ולכוון אותו להימנע משנאה והרס.

הלב **אוהב** ("ואהבת את ה' אלוהיך בכל לבבך") ו**שונא** ("לא תשנא את אחיך בלבבך"). האהבה היא המפתח לקשרים משמעותיים בין האדם לעצמו. בין האדם לבוראו, ובין אדם לאדם, נטיעת כוחה של האהבה בלב החניך מאפשרת לו לצמוח מתוך תחושת שייכות וקבלה.

שינוי וצמיחה - הלב כמקום להתפתחות

אחד הכוחות הגדולים של הלב הוא יכולתו להשתנות, להתפתח ולצמוח. בגישת האירה, המחנך מתמקד בתהליך זה של שינוי פנימי, המתחיל בלב ומתרחב לכל תחומי החיים.

הלב **שב בתשובה** ("כי תשוב אל ה' אלקיך בכל לבבך") ויכול **להתחנף** לחלוטין ("ויהפך לו אלקים לב אחר"). השינוי אינו תהליך פשוט, אך הוא הכרחי לצמיחה. הלב יכול **להתרכך** ("קרעו לבבכם") ולהשתנות מתוך תובנה פנימית עמוקה.

שליטה עצמית וחוסן נפשי

היכולת של האדם לשלוט ברגשותיו ולחזק את נפשו במצבים קשים היא חלק מרכזי בתהליך החינוכי. הלב מעניק לאדם כוח להתמודד עם משברים, להתעקש במקום הנכון ולהתגבר על הפחד.

הלב **מתעקש** ("לב עיקש יסוד ממונ") ועומד **במבחן** ("היעמוד ליבך"), אך הוא גם יודע **לנוח** ולהתחדש מתוך ההתרככות ("אל יירך לבבכם"). המחנך עוזר לחניך לפתח חוסן זה, מתוך אמונה שהלב יכול להוביל את האדם לעמידה איתנה מול כל קושי.

כוחות היצירה והחידוש

הלב אינו רק מקום לרגשות ולשינויים פנימיים; הוא גם מקור ליצירה ובניה, תכנון וחידוש. המחנך מעודד את החניך להשתמש בכוחות היצירה שבלבו כדי להביא רעיונות חדשים לעולם.

הלב **מרחש** רעיונות טובים ("דחש לבי דבר טוב") ו**כותב** תוכניות חדשות ("כתבם על לוח ליבך"). כוחות אלו מאפשרים לחניך לא רק לחשוב על עצמו, אלא גם לתרום לחברה ולסביבתו.

הקשר הרוחני - הלב כמרכז עבודת ה'

בלב שוכנים כוחות רוחניים רבים, המובילים את האדם לקשר עם בוראו ולעבודת ה'. החינוך מכונן לעורר את הלב לשמירה על התורה והמצוות מתוך אמונה ואהבה.

הלב **מאמין** ("בתוך ליבו אמונתך") ו**שומר תורה** ("תורת אלקיך בליבו"). הוא **מתפלל** ומתחבר לקב"ה מתוך חיבור פנימי: "תפילת הלב". המחנך, מראה לחניך כיצד להפוך את ליבו לכלי לעבודת ה'.

לסיכום: הלב הוא המפתח לכל תהליך חינוכי. מתוך הבנה והכרה ב- 123 כוחותיו, ניתן לגשת לליבו של החניך, לחזק אותו ולעצב את אישיותו.